

مبانی حقوقی دعوای اجرای حکم دادگاه خارجی

حکم قطعی و لازم الاجرای صادره از دادگاه خارجی اعتبار امر مختومه را دارد و این اعتبار به هیچ وجه از حکم خارجی سلب نشده و محکمه ایرانی باید آنرا با احراز شرایط دیگر بشناسد و نتیجتاً حق رسیدگی ماهوی به محکمه ایرانی تجویز نشده است. تصمیم قضائی مورد درخواست در صورتی از اعتبار امر مختومه برخوردار می شوند که مطابق قانون کشور صادرکننده به شکل حکم باشد، در غیر این صورت اوامر و دستورات مانند دستور موقت یا قرار تأمین مضمون امر مختومه واقع نمی گردد. قطعی و لازم الاجرا بودن حکم خارجی را طبق قانون کشور صادرکننده حکم باید تشخیص داد. مثلاً اگر تصمیم قضائی در خارج از قلمرو کشور صادرکننده قابل اجرا نباشد، مانند حکمی که مطابق قانون کشور صادرکننده حکم در مورد احوال شخصیه که از آن درخواست اجرای حکم شده است صادر گردیده است باشد، قابلیت اجرایی ندارد، زیرا احوال شخصیه طبق ماده ۶ قانون مدنی ایران تابع قانون کشور متبوعه شخص است. مختومه نبودن موضوع و حکم غیرقطعی که وصف اعتبار محکوم بها را پیدا نکرده است، در ایران قابل اجرا نیست، زیرا ماده ۹۷۱ قانون مدنی مقرر می دارد که مطرح بودن دعوی در محکمه خارجی رافع صلاحیت دادگاه ایرانی نخواهد بود. در این ماده، عبارت مطرح بودن دعوی، ناظر به دعوایی است که هنوز مضمون امر مختومه نشده است. قاضی ایرانی علاوه بر اینکه راساً و به طور مستقل شرایط اجرای احکام خارجی را احراز می کند، صلاحیت دادگاه صادرکننده را نیز از دو نقطه نظر مورد توجه قرار می دهد: نخست از نظر صلاحیت عمومی، یعنی از نظر بین المللی از این حیث که قوه قضائیه کدام کشور در دعوی صالح به رسیدگی بوده و دیگری از جهت صلاحیت ذاتی و نسبی دادگاه صادرکننده رای که البته برای قاضی ایرانی صلاحیت ذاتی و نسبی اهمیت ندارد، زیرا طبق قواعد بین الملل خصوصی، صلاحیت عمومی مورد بررسی واقع می شود. دادگاه در جلسه اداری فوق العاده مدارک را بررسی و در صورت احراز شرایط، قرار قبول تقاضای لازم الاجرا بودن حکم را صادر و دستور اجرا می دهد. حکم خارجی دارای همان اعتباری است که در کشور صادرکننده برای آن قائل هستند، زیرا قدرت اجرایی خود را از یک طرف از قدرت عمومی که طبق قانون اساسی به قاضی واگذار شده و از طرف دیگر از اراده قاضی که حق را ظاهر ساخته، نشأت می گیرد. ارزش و اعتبار آن به درجه ای است که قانون و قاضی به آن می دهد و تساوی ارزش احکام در کشورهای مختلف با تساوی حاکمیت ها هماهنگی دارد.

اجرای حکم خارجی در ایران طبق قانون اجرای احکام مدنی انجام می شود و در صورت بروز اختلاف ناشی از اجرای حکم طبق ماده ۲۶ قانون اجرای احکام مدنی توسط دادگاه اجراکننده حکم حل و فصل می شود. علی‌رغم موارد فوق، در صورت وجود یکی از جهات زیر دادگاه ایران درخواست اجرای حکم خارجی را مردود اعلام می کند:

۱- در صورتی که حکم خارجی با قوانین مربوط به نظم عمومی و اخلاق حسنه ایران مغایرت داشته باشد: نظم عمومی عبارت است از رعایت قواعد و مقررات آمره اعم از ماهوی و شکلی که افراد نمی توانند به وسیله قرارداد از آن سرپیچی کنند، به حدی که عدم رعایت و نقض آنها مخالف نظم عمومی تلقی می شود. تشخیص نظم عمومی و مخالفت با آن با قاضی است. مثلاً طبق ماده ۹۶۶ قانون مدنی ایران تصرف و مالکیت اموال منقول و غیرمنقول در هر کشوری تابع قانون محل وقوع است. هر حکمی که مغایر این قاعده باشد، مخالف نظم عمومی ایران محسوب می شود. اخلاق حسنه نیز عبارت است از مجموعه قواعد و مقرراتی که وجدان اجتماعی برای حفظ نظام خود آنها را پسندیده و مخالفت با آن ضداخلاق عمومی و اخلاق حسنه محسوب می شود. اخلاق حسنه بستگی به زمان و مکان دارد و در هر جامعه و در هر زمانی دارای مفهوم خاصی است که تشخیص آن به عرف و اگذار می شود. به هر حال، احراز موارد فوق به عهده قاضی مجری حکم می باشد.

۲- حکم خارجی با مقررات عهد بین الملل که ایران عضو آن است، مغایر باشد: به طور کلی طبق ماده ۹ قانون مدنی، مقررات عهدی که بر طبق قانون اساسی بین دولت ایران و سایر دول منعقد شده باشد، در حکم قانون است. بنابراین، مغایرت حکم خارجی با مقررات این گونه عهدنامه ها به معنی مغایرت با قوانین داخلی ایران است و حکم خارجی در این مورد اجرا نمی شود.

۳- مغایرت حکم خارجی با قوانین خاص ایران: این مورد نیز مانند بند ۳ است با این تفاوت که منشأ قوانین قبلی معاهدات می باشند. در حالی که منشأ این مقررات قوانین داخلی است. اگر حکم خارجی مغایر قوانین داخلی باشد، قابل اجرا نیست. مثلاً طبق ماده ۶ قانون مدنی، قوانین مربوط به احوال شخصیه از قبیل نکاح، طلاق، اهلیت اشخاص وارث در مورد کلیه اتباع ایران ولو اینکه مقیم در خارج باشند مجری می داند، یا ماده ۸ آن قانون اموال غیرمنقول که اتباع خارجه در ایران بر طبق عهد تملک کرده یا می کنند، از هر جهت تابع قوانین ایران محسوب می کند.

۴ - حکم اعتبار خود را از دست داده باشد: به هر علت قانونی که حکم اعتبار خود را از دست بدهد، قابلیت اجرایی خود را طبق بند ۴ ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام از دست خواهد داد. یکی از مواردی که می تواند حکم را از اعتبار بیندازد، شمول مرور زمان به حکم است.

۵- حکم مخالف حکم خارجی در یکی از دادگاه های ایران صادر شده باشد: صرف صدور حکم مغایر حکم خارجی در ایران قبل از صدور حکم خارجی ولو اینکه اجراییه در مورد آن صادر نشده باشد، مانع اجرای حکم خارجی خواهد بود. صدور چنین حکمی حتی در قوانین داخلی مثلاً در قانون آیین دادرسی مدنی ایران در بند ۴ ماده ۴۲۲ موجه نبوده و از موارد اعاده دادرسی است که نهایتاً موجب نقض یکی از احکام خواهد بود.

۶- رسیدگی به موضوع دعوی مطابق قوانین ایران اختصاص به دادگاه های ایران داشته باشد: در این قسمت دادگاه ایران صلاحیت دادگاه خارجی را مطابق قوانین ایران می سنجد که اگر صلاحیت با دادگاه خارجی باشد، مشکلی به وجود نمی آید، اما اگر طبق قوانین ایران رسیدگی به دعوی در صلاحیت خاص دادگاه های ایران باشد، حکم خارجی قابل اجرا نیست.

۷- حکم راجع به اموال غیرمنقول واقع در ایران و حقوق متعلق به آن باشد: این شرط در واقع یکی از مصادیق شرط ششم است. همانطور که در ماده ۱۲ قانون آیین دادرسی مدنی مقرر شده است که دعاوی مربوط به اموال غیرمنقول اعم از دعاوی مالکیت، مزاحمت، ممانعت از حق، تصرف عدوانی و سایر حقوق در دادگاه محل وقوع مال غیرمنقول رسیدگی می شود. بالطبع اگر مال غیرمنقول در ایران واقع باشد، حکم خارجی نسبت به آن بلااثر است. لازم به توضیح است که در امور حسبی نیز احکام خارجی طبق قانون ایران شناسایی می شوند. مثلاً در ماده ۳۵۶ قانون امور حسبی گفته شده که تصدیق صادره از مقامات صلاحیتدار کشور متوفی راجع به ارث اتباع خارجه یا انحصار آنها پس از احراز اعتبار آن در دادگاه ایران از حیث صدور و رعایت مقررات مربوطه به اعتبار اسناد تنظیم شده در خارج، به طور محدود قابل ترتیب اثر است.

افراد ذی صلاح جهت طرح دعوی اجرای حکم دادگاه خارجی

هر یک از طرفین یا نماینده قانونی وی

مدارک و منضمات مورد نیاز برای طرح دعوی اجرای حکم دادگاه خارجی

۱- رونوشت حکم دادگاه خارجی که صحت مطابقت آن با اصل وسیله مأمور سیاسی یا کنسولی کشور صادرکننده حکم گواهی شده باشد.

۲- ترجمه رسمی گواهی شده آن به زبان فارسی.

۳- تصویر مصدق گواهی نماینده سیاسی یا کنسولی ایران در کشور صادرکننده حکم یا نماینده رسمی و کنسولی کشور صادرکننده حکم در ایران دایر به صدور دستور اجرا از مقامات صلاحیتدار.

۴- ترجمه رسمی گواهی شده آن به زبان فارسی.

۵- تصویر مصدق گواهی امضای نماینده سیاسی کشور خارجی صادرکننده حکم مقیم ایران از طرف وزارت امور خارجه.

تشخیص مرجع صالح برای طرح دعوی اجرای حکم دادگاه خارجی

طبق ماده ۱۷۰ قانون اجرای احکام مدنی، مرجع تقاضای اجراء حکم دادگاه شهرستان محل اقامت یا محل سکونت محکوم علیه است و اگر محل اقامت یا محل سکونت محکوم علیه در ایران معلوم نباشد دادگاه شهرستان تهران است.

دفتر خدمات الکترونیک قضایی ویژه استان قزوین

مواد قانونی مرتبط با دعوای اجرای حکم دادگاه خارجی

ماده ۱۶۹- احکام مدنی صادر از دادگاه‌های خارجی در صورتی که واجد شرایط زیر باشد در ایران قابل اجراء است مگر این‌که در قانون ترتیب دیگری مقرر شده باشد:

۱- حکم از کشوری صادر شده باشد که به موجب قوانین خود یا عهود یا قراردادهای احکام صادر از دادگاه‌های ایران در آن کشور قابل اجراء باشد یا در مورد اجراء احکام معامله متقابل نماید.

۲- مفاد حکم مخالف با قوانین مربوط به نظم عمومی یا اخلاق حسنه نباشد.

۳- اجراء حکم مخالف با عهود بین‌المللی که دولت ایران آن را امضاء کرده یا مخالف قوانین مخصوص نباشد.

۴- حکم در کشوری که صادر شده قطعی و لازم‌الاجراء بوده و به علت قانونی از اعتبار نیفتاده باشد.

۵- از دادگاه‌های ایران حکمی مخالف حکم دادگاه خارجی صادر نشده باشد.

۶- رسیدگی به موضوع دعوی مطابق قوانین ایران اختصاص به دادگاه‌های ایران نداشته باشد.

۷- حکم راجع به اموال غیر منقول واقع در ایران و حقوق متعلق به آن نباشد.

۸- دستور اجراء حکم از مقامات صلاحیتدار کشور صادرکننده حکم صادر شده باشد.

ماده ۱۷۰- مرجع تقاضای اجراء حکم دادگاه شهرستان محل اقامت یا محل سکونت محکوم علیه است و اگر محل اقامت یا محل سکونت محکوم علیه در ایران معلوم نباشد دادگاه شهرستان تهران است.

ماده ۱۷۱- در صورتی که در معاهدات و قراردادهای بین‌دولتی ایران و کشور صادرکننده حکم ترتیب و شرایطی برای اجراء حکم مقرر شده باشد همان ترتیب و شرایط متبع خواهد بود.

ماده ۱۷۲- اجراء حکم باید کتبا تقاضا شود و در تقاضانامه مزبور نام محکوم له و محکوم علیه و مشخصات دیگر آنها قید گردد.

ماده ۱۷۳- به تقاضانامه اجراء حکم باید مدارک زیر پیوست شود:

۱- نسخه‌ای از رونوشت حکم دادگاه خارجی که صحت مطابقت آن با اصل به وسیله مأمور سیاسی یا کنسولی کشور صادرکننده حکم گواهی شده باشد با ترجمه رسمی گواهی شده آن به زبان فارسی.

۲- رونوشت دستور اجراء حکمی که از طرف مرجع صلاحیتدار مربوط صادر شده با ترجمه گواهی شده آن.

۳- گواهی نماینده سیاسی یا کنسولی ایران در کشوری که حکم از آنجا صادر شده یا نماینده سیاسی یا کنسولی کشور صادرکننده حکم در ایران راجع به صدور و دستور اجراء حکم از مقامات صلاحیتدار.

۴- گواهی امضاء نماینده سیاسی یا کنسولی کشور خارجی مقیم ایران از طرف وزارت امور خارجه.

ماده ۱۷۴- مدیر دفتر دادگاه عین تقاضا و پیوستهای آن را به دادگاه می‌فرستد و دادگاه در جلسه اداری فوق العاده با بررسی تقاضا و مدارک ضمیمه آن قرار قبول تقاضا و لازم‌الاجرا بودن حکم را صادر و دستور اجراء می‌دهد و یا با ذکر علل و جهات، ردّ تقاضا را اعلام می‌نماید.

ماده ۱۷۵- قرار ردّ تقاضا باید به متقاضی ابلاغ شود و نامبرده می‌تواند ظرف ده روز از آن پژوهش بخواهد.

ماده ۱۷۶- دادگاه مرجع پژوهش در جلسه اداری فوق العاده به موضوع رسیدگی و در صورت وارد بودن شکایت با فسخ رأی پژوهش خواسته امر به اجراء حکم صادر می‌نماید و در غیر این صورت آن را تأیید می‌کند.

ماده ۱۷۷- اسناد تنظیم شده لازم‌الاجراء در کشورهای خارجی به همان ترتیب و شرائطی که برای اجراء

احکام دادگاه‌های خارجی در ایران مقرر گردیده قابل اجراء می‌باشد و به علاوه نماینده سیاسی یا کنسولی ایران در کشوری که سند در آنجا تنظیم شده باید موافقت تنظیم سند را با قوانین محل گواهی نماید.

ماده ۱۷۸- احکام و اسناد خارجی طبق مقررات اجراء احکام مدنی به مرحله اجراء گذارده می‌شود.

ماده ۱۷۹- ترتیب رسیدگی به اختلافات ناشی از اجراء احکام و اسناد خارجی و اشکالاتی که در جریان

اجراء پیش می‌آید، همچنین ترتیب توقیف عملیات اجرائی و ابطال اجرائیه به نحوی است که در قوانین

ایران مقرر است. مرجع رسیدگی دادگاه‌های مذکور در ماده ۱۷۰ می‌باشد.

نظریه های مشورتی

- نظریه شماره ۷/۱۱۵۷۰ مورخ ۱۶/۱۲/۱۳۸۰: از توجه به این که کلیه آراء صادره از دادگاه خانواده، دعاوی حقوقی بوده تابع تشریفات قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی می باشند، بنابراین اجراء احکام، مربوط به تفویض حضانت و استرداد طفل مشترک و همچنین حکم ملاقات وی با عنایت به اصل حاکمیت دولتها، احکام قضائی کشوری در کشور دیگر قابلیت اجراء ندارد مگر این که بین دو کشور قرارداد معاضدت قضائی منعقد شده باشد یا به موجب رویه متقابل توافق نمایند احکام یکدیگر را اجراء نمایند در این صورت وفق ماده ۱۶۹ قانون اجراء احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ اقدام خواهد شد.

چنانچه وکیل احدی از زوجین مقیم خارج از کشور به طرفیت زوج دیگر که در ایران اقامت دارد و طفل مشترک نیز با وی زندگی می کند طرح دعوی تفویض حضانت یا ملاقات طفل را نمایند و حکم نیز به نفع موکل وکیل صادر گردد در این صورت احکام فوق پس از قطعیت تابع تشریفات قانون اجراء احکام مدنی بوده قابل اجراء می باشد.

- نظریه شماره ۷/۹۲۲۹ مورخ ۱۹/۱۲/۱۳۸۰: طبق ماده ۱۶۹ قانون اجراء احکام مدنی از جمله شرائط اجراء احکام دادگاه های خارجی صرف نظر از وجود معامله متقابل بین دو کشور این است که حکم صادره اولاً مخالف با قوانین مربوط به نظم عمومی یا اخلاق حسنه نباشد. ثانیاً رسیدگی به موضوع حکم مطابق قوانین، اختصاص به دادگاه های ایران نداشته باشد و چون قوانین مربوط به ازدواج و طلاق از قوانین راجع به نظم عمومی است و بعضاً موادی از آن صرفاً در صلاحیت دادگاه های ایران است مانند مقررات مربوط به ماده ۱۱۳۰ قانون مدنی، باید برای اجراء آن اولاً محکوم له از دادگاه خانواده تهران تقاضای صدور اجرائیه نماید ثانیاً این تقاضا همراه با مدارک و مستندات به دادگاه خانواده تهران فرستاده شود تا دادگاه مذکور پس از بررسی و تطبیق آن با قوانین در صورت تنفیذ و تأیید حکم صادره از دادگاه کشور خارجی دستور اجراء آن را صادر کند و این دستور اجراء مثلاً جهت ثبت واقعه طلاق به کنسولگری محل اقامت طرفین یا محل وقوع طلاق ابلاغ و اجراء شود.

- نظریه شماره ۷/۱۰۹۷ مورخ ۵/۴/۱۳۷۰: اصل بر این است که با توجه به حاکمیت دولتها احکام محاکم قضائی یک کشور در کشور دیگر قابل اجراء نیست. بنابراین چنانچه بین دولت ایران و کشور خارجی که حکم باید در آن کشور به مورد اجراء درآید، در جهت اجراء احکام عهدنامه یا قرارداد تعاون قضائی موجود باشد و یا دو کشور در مورد اجراء احکام معامله متقابل نمایند با استفاده از ملاک بند «۱» ماده (۱۶۹) قانون اجراء احکام مدنی مصوب سال ۱۳۵۶، احکام صادره از دادگاه های ایران در کشور خارجی نیز قابل اجراء است.